

víratí k a r t e l y, které udržují vysoké ceny produktů doma, aby tím levněji mohly prodávatí za hranicemi (dumping system).

VI. Rozsah mezinárodního obchodu se zbožím je tak obrovský, že by země, která by trvale jen importovala, nebyla s to, aby své dovozy hradila zásilkami drahokovu (na př. úhrnný dovoz Anglie páčí se ročně na 20 miliard fr., její oběživo pouze na 3—4 miliardy), a v zemi výhradně vyvážející by se naopak nahromadilo tolik peněz, že by se nesmírně znehodnotily. Nadbytek vývozu působí záplavu peněz, která zvyšuje ceny, čímž se podlamuje další export a podněcuje dovoz, a naopak. Z toho plyne,

že k vyrovnávání pohledávek a závazků z mezinárodní tržby se nutně používá prostředku papírů úvěrních (směnek, t. zv. *d e v i s*),

a že na konec dovoz zboží a vůbec všechno pasivum mezinárodních styků hospodářských se platí opět vývozem. R i c a r d o formuloval to, že mezinárodní obchod se vždy snaží vzítí na se formu směny naturální (zboží za zboží — arci prostřednictvím cenných papírů úvěrních). Tak byly na př. anglické subsidie placené spojeným mocnostem v boji proti Napoleonu I. placeny ve skutečnosti ve zboží (vývoz anglický převyšoval tehdy dovoz vždy o sta milionů), podobně platila Francie po roce 1871 pětimiliardovou válečnou náhradu Německu, z níž bylo Francií hotově zapláceno v drahokovu a v bankovkách pouze 742 mil. fr. a ve směnkách 4248 mil. fr., tedy 85%, a po světové válce v těžce příčině spočívá obtížnost reparací německých.

§ 41. Stát agrární či průmyslový.

I. Proti exportu průmyslovému projeveny byly však i námitky zásadnější. Pokrok industrialisace států evropského západu a středu (po Anglii Francie, od r. 1871 i Německo a v předválečných létech i Rakousko) a tím i třídění se států v jedny, které produkují převážně suroviny, a v druhé, které vyrábějí převahou tovary, vzbudilo na sklonku 19. století kontroversu, je-li hospodářsky i politicky příznivějším vývoj ke státu exportněprůmyslovému či vývoj ke státu agrárnímu. Šlo o to, zda je pro stát prospěšnějším v prvním směru pevné včlenění hospodářství národního v hospodářství světové, co nejmohutnější vývoj průmyslu a exportu a ukládání kapitálů v zemích hospodářsky opozdilých a kapitálově slabších, byť byla i s tímto vývojem spojena ne-

zbytnost dovozu potravin a surovin z ciziny, či naopak v druhém směru, zda je výhodnějším pro stát všemožné zvelebení tuzemské výroby potravin a surovin, aby se dosáhlo národněhospodářské soběstačnosti, a převážný důraz na vnitřní trh a na spojitost domácího zemědělství s domácím průmyslem, aby se tak předešlo nebezpečím, jež hrozí hospodářsky i politicky státu z rostoucí závislosti na trhu a obchodě světovém.

Již r. 1893 Adolf Wagner vyslovil povážlivé námitky proti vývoji Německa ve stát průmyslový a r. 1897 Oldenberg ještě důrazněji je formuloval a zevšeobecnil. Národní hospodářství je dle něho stavbou, jejímž přízemkem jest zemědělství a horním poschodím průmysl. Přeroste-li průmyslové poschodí svoji agrární základnu stranou do vzduchu, musí se nutně opřít o umělé pilíře zahraniční tržby, které spočívají v cizí půdě, v cizí základně potravinné a surovinné, ale ovšem jen tak dlouho, pokud to právě cizina dovolí. Podstata vyspělého průmyslového státu tkví v jeho elementární nesamostatnosti a závislosti na cizině, pro něj jest otázkou životní, aby potraviny a suroviny, jejichž dovoz je pro něj naprostou nezbytností, bylo také trvale možno kupovati, aby k zaplacení tohoto dovozu docházel jeho exportní průmysl trvale za hranicemi odbytu, nebo aby cizina byla tuzemsku trvale zadlužena.

Avšak každý stát přecházel dosud — v historickém pořadí postupně Anglie, Francie, Německo, Rakousko — od agrárního exportu k agrárnímu importu a ke stupňovanému exportu tovarů, takže je vždy více států s obilním nedostatkem a vždy méně s obilním přebytkem.

K tomuto přechodu vedl jednak a především zrychlený přírůstek obyvatelstva v zemích evropských (kromě Francie a Irska) i v zámořských zemích evropské kultury, způsobený ostatně dle Oldenbergovy populační teorie převážně více úbytkem úmrtnosti než přírůstem novorozenců, jednak vždy větší poptávka po obilí, zejm. po pšenici, poptávka rostoucí jak extensivně následkem tohoto populačního vzrůstu evropského i následkem vystupování nových zámořských zemí jakožto dovozných zemí pšeničných (Japany, jižní Afriky, Brazílie), tak intenzivně stoupenutím blahobytu a konsumpční síly obyvatelstva i rostoucí zálibou ve výrobcích pšeničných. S tím vším pak je ovšem spojena vždy větší závislost kulturních států na přívozu potravin a surovin ze zámořské ciziny, jejíž následky pak Oldenberg takto výmluvně vyličuje:

Dosavadní překotná industrialisace moderních států, nehledíc ani ke snížení fyzické, branné síly národa, zabezpečí jen se vždy větší nesnází dostačující k výživě přívoz potravin i nezbytný vývoz tovarů.

Obyvatelstvo vývozněprůmyslové nenajde následkem postupující industrialisace všech států i poměrného zanedbávání výroby potravin v nepřilíš dlouhé době vůbec odbytu pro své tovary.

Trvale značné zásobování se potravinami z cizozemska uveďte země průmyslověexportní v závislost na cizině, která by se zvláště za války mohla zemi státi osudnou.

Následkem této závislosti přejde panství světa k těm státům, které budou míti v rukou zdroje potravin.

Je tedy nezbytno jak intenzivnější pěstění domácí výroby potravin na půdě po otcích zděděné vnitřní koloniací, tak i rozšíření domácího teritoria politikou koloniální, tak aby hospodářský i politický obvod v hlavních rysech se kryly i aby národ mohl svojí potřebě potravin a surovin stačiti sám vlastní výrobou a průmyslová nadstavba národa aby mohla se opíratí o vlastní zabezpečený podklad zemědělský. Zvětšení teritoria politicky ovládaného rozšířilo by zároveň též intenzivně i extenzivně i domácí trh průmyslový.

II. Naproti těmto názorům, jež po Wagnerovi a Oldenbergovi hlásali i Pohle, Diehl a j. stoupenci německé soběstačnosti i koloniální expanse, liberálnější politikové Brentano, Dietzel, Lotz, Schäffle, Helfferich a j. zdůrazňovali opět hlediska světéhospodářská.

Nedostatku potravin netřeba prý se pro dohlednou budoucnost obávati, dokud je možno další rozmnožování obilní produkce zabíráním nových území kultuře (Kanada, jižní Amerika, sev. Afrika, Austrálie, Malá Asie, Mesopotamie) i zvyšováním výnosů v starých zemích kulturních.

Nejrozsáhlejší styky tržební jsou dle všech statistik tržebních nikoliv mezi státy průmyslovými s jedné a zemědělskými s druhé strany, nýbrž právě navzájem mezi státy průmyslovými, protože vůbec žádná země nemůže s prospěchem vyráběti všechny tovary (mezinárodní dělba práce), a pokračující industrialisace tedy export nejen nesníží, nýbrž naopak spíše ještě zvýší.

Hospodářská závislost zemí je vzájemná a roste ve všech oborech hospodářského života, s čímž zároveň roste i vědomí

zodpovědnosti za válku a zájem právě velkých států na zachování míru.

Procento způsobilých branců je sice na venkově zpravidla stále ještě příznivější nežli v městech, ale i zde se poměry dělnickou ochranou a stoupáním mzdy a životní úrovně i řádnou péčí hygienickou postupně zlepšují a zato průmysl svou neobmezenou expansivností poskytuje více lidem výživy a může tedy dodat absolutně větší počet branců nežli rolnictvo na téměř prostranství, nehledíc k tomu, že průměrná vyšší inteligence městského obyvatelstva umožňuje snížení presenční služební doby a tím i úsporu finanční a hospodářskou.

Vývoj k industrialisaci, exportu a světovému hospodářství není tedy zlem, naopak s prospíváním průmyslu je totožna i prosperita národního hospodářství vůbec a s ním i samého zemědělství, čehož dokladem je, že právě státy průmyslově vyspělé jsou zároveň zeměmi nejintenzivnější kultury zemědělské (Belgie, Holandsko, Německo).

V praxi vedl tento názorový rozpor, kterýž došel výrazu i u některých autorů socialistických, k různému stanovisku co do hospodářské i zahraniční politiky: směr první byl pro povznesení kupní síly vnitřního trhu jako náhrady za export, pro celní ochranu, zvl. i agrární, pro kolonie a imperialismus, směr druhý byl pro svobodný obchod a zejm. pro zrušení cel obilních.

Přes tyto víc theoretické námitky praxe veškeré obchodní politiky státní šla a nyní po válce následkem zadluženosti a pasivní platební bilance všech skoro čelnějších států evropských časem ještě úsilovněji půjde za cílem povznesení hospodářských styků mezinárodních. Staré instituce — konsulární zastoupení — se zdokonalují a novější — obchodní musea, komerční informační kanceláře, veřejná skladiště v zorková, zahraniční obchodní a živnostenské komory, banky zámořské a osadní — vždy četněji se zřizují a všestranně vypravují.

§ 42. Konsuláty.

I. Instituce konsulátů v dnešním smyslu vznikla ve středověku v Itálii. Kupci téhož města nebo národa v cizině usedlí volili si původně sami náčelníky, kterým příslušelo udržovati pořádek mezi vlastními krajany a zastupovati je proti cizí moci